החדשה סובבת במעגל הדרוך ע"י גדולים (עגנון, חזז, שופמן)... רק פה ושם נעשה נסיון של סטיה גששנית של סופרים צעירים, שנלכדו אם ברשת האורצל של הריאליזם הא"י החדש, או סטו אל התעלומה ואל כוחות שמעבר להכרה... בסוף השנה הופיע ספר פרוזה קטן מאת מספר צעיר ס. יזהר "בפאתי נגב" שמן הראוי לברך עליו...

כעבור שנה, בתש"ז, נאמר:

נתלוו אליהם (אל הוותיקים) גם כמה מסופרינו הצעירים שפר־סמו סיפורים גדולים ונובילות שאין לפסוח עליהם... יש בהם משום בשורת עידוד... הם נתנו לנו את א"י של ימינו ממש המפרכסת לעינינו בכל און חיצירה... למען חירותה...

אך כשבעל הסקירה בא להזכיר את שמותיהם של הצעירים, הוא כורך יחד את ראובן ואלנרוד (נ. 1899) שפרסם אז את "כי פנה היום" עם יוסף אריכא (נ. 1906), שהוציא אז את "בעלי יצרים", עם ס. יזהר ("בפאתי נגב") ויגאל מוסנזון ("אפורים כשק"). רק בשנת תש"ח, בסקירת שנת תש"ז, ניתנת "הכרה" ברורה ל"משמרת הצעירה" שאנו דנים בה כאן:

רק בשנתיים־שלוש השנים האחרונות אנו עדים לתופעה (של)... מתן ביטוי לכוח ההגנה בארץ... על תופעה מעודדת... הנני רוצה לעמוד כאן בראשית סקירתנו... וחיא: חופעת מספ־רים... מן הדור הצעיר. עדיין לא ניסו לעמוד על החיזיון המ־יוחד במינו של הסופר... הצעיר, שלידתו וחינוכו בארץ, ואשר סימניו המיוחדים, אם לטובה ואם לרעה, התחילו מתבלטים...

ולהלן הוא מונה אחדים מהם, שכבר "דרכו דריכה של ממש בהיכל הספרות, אולם לא נודעו (או נודעו אך מעט) בצי־בור: יצחק שלו, ס. יזהר, יגאל מוסנזון, ועוד אחדים." המס־קנה מכל האמור לעיל היא, שהביקורת נתנה דעתה על אחדים ומעטים מבין אנשי "הדור הצעיר" כיחידים, אך התחילה לראות אותם כ"משמרת" רק בסוף שנת 47, כשנתיים לאחר שבשלה תחושה זו בקרב רבים מן הקוראים.

הפולמוס, ההיקף, המסקנות

מאז ניטשו כמה פולמוסים — תחילה על יצירות יחידות: על "ילקוט הרעים", על "אפורים כשק", על "השבוי" ו"חירבת חזעה", על "דרך גבר" ועוד; במרכז הפולמוסים האלה עמדו משה שמיר, יגאל מוסזנון ויזהר סמילנסקי. כע־בור כמה שנים, בעיקר מסוף שנות החמישים ואילך, התחילו מבקרים שונים מן הוותיקים (כגון פנואלי, קורצוייל, זמורה, מיכלי, קרמר ועוד) ומן הצעירים (כגון שביד, מוקד, שקד, מירון ועוד) להעריך הערכה כוללת את יצירתם של אחדים מבני המשמרת ושל יצירת המשמרת ככלל: אל הסופרים ה"מבוקרים" שהזכרתי לעיל נוספו עתה אהרון מגד וחנוך ברטוב. דובר על הישגים וכשלונות, על עושר ודלות, על ריאליזם ונאטוראליזם, על ספרות מגויסת ונמלטת, על ערכים וחוסר ערכים, על ה"אני" וה"אנחנו", על הליכה בתלם ועצמיות, על לשון מקורית ומלאכותית, על מקוריות וחיקוי, ועוד; אך תמיד התיחסו הדברים אל חמשת הסופרים שנזכרו לעיל, ולכל היותר אל שבעה (בתוספת בנימין תמוז ומשפחת סנד) ואל עשרה עד חמישה־עשר ספרים לכל היותר.

לדעתי כוללת "המשמרת" עד שנת 1955 כ־50 מספרים, כ־80 ספרים וכ־2000 פריטים (סיפורים, קטעי־פרוזה ומא־מרי ביקורת) בכתבי־העת. סקירתו של חומר זה תראה, לדעתי, שמסקנות המבקרים שעסקו בנושא זה עד כה היו נכונות רק בחלקן ורק בתחומים מסויימים. לדעתי יתברר מבדיקה רחבה יותר, כדי לאפיין את ספרות דור המאבק לעצמאות מבחינת הנושאים, העלילות, הגיבורים, הסגנון או השקפת העולם, טוב לבחור ב"מודל" שיש בו "קטבים" אחדים, נניח איזו צורה גיאומטרית של משולש או מחומש, שקודקודיו מסמלים מגמות נוגדות.

ה"קטבים" בשנת תש"ז

אנסה להדגיש זאת באיזכור שמות שבעה ספרים מאת סופרי המשמרת שיצאו לאור בשנה אחת, תש"ז: הם כה שונים זה מזה, שהרוצה להכליל ולצאת ידי חובתו לכולם יצטרך להביאם אל מכנה משותף נמוך וסתמי ביותר, ועדיף לבדוק אותם בעזרת "מודל הקטבים".

הספרים הם: יהודה האזרחי: "עננים בסער" — תשעה סיפורים, כולם מהווי המגוייסים לצבא הבריטי ומהווי בני משפחותיהם שבעורף. ס. יזהר: "החורשה אשר בגבעה" — אדבעה סיפורים על רקע הקיבוץ ו"בעיות ההגנה". יגאל מוסנזון: "תמר אשר ער" — מחזה תנ"כי, הוצג ב"אוהל". מידד שיף: "תחליף מודרני" — רומן בחרוזים, על מעשיו של נוטר במושבה לפני ואחרי הלוייה של אחד מחבריו; לרומן מצורף "סוף דבר" שהוא מעין "אני מאמין". מידד שיף: "בני בליעל" — 25 סיפורים, בעיקר מהוויי היי ה־צעירים בעיר. משה שמיר: "הוא הלך בשדות" — רומן על רקע הוויי החיים בקיבוץ הוותיק והפלמ"ח. שושנה שרירא: "היאור הירוק" — 14 סיפורים, שהרקע שלהם מגוון — מן הארץ ומחו"ל, איזכור השואה, נופים חלומיים בקולוראדו. הרוצה לטעון, שיש בספרות זאת "ריאליזם" יוכל לגלות על נקלה גם "קטבים" או "קודקודים" מנוגדים של "רומנטיקה" ושל "סוריאליזם"; הטוען ל"גישה חברתית" ימצא גם אינ־דיווידואליזם גמור; הטוען ללשון ספרותית — ימצא גם מדוברת; הטוען למגמה לאקטואליזציה אכן ימצא אותה — אך גם את היפוכה; וכן התר אחרי ערכים או הישגים או כשלונות — תמיד ימצא קשת רחבה, תופעות וניגודן.

אגב, גם הוויכוח אם ספרות זאת היתה "ממוסדת" ו"מטופ־חת" או לא — ישאר ללא הכרעה, מפני שלכל אחד מן הנ"ל היה גורל שונה לחלוטין בדרכו אל הקורא, ושוב אי־אפשר יהיה להכליל: למשל, מ"בני בליעל" לא נמכר אף עותק אחד — אך כל העותקים חולקו ונעלמו; מ"הוא הלך בשדות" הופיעו בשנת 47 רק חמישה עותקים, השאר יצאו־לאור רק כעבור שנה כמעט... ●

(מתוך מחקר העומד במחצית דרכו).

הציידים

איריס מור

„**א**יזה יובש. הכל מת. אין הפתעות. אין כלום" אמר אחד מהם, הנמוך, חבוש כובע קורדרוי כחול. הרוח היכה בפניו ובפני חברו הגבוה ממנו, שהינהן בראשו. "מתי כבר יבוא הקיץ? שאל הגבוה ונשען על מעקה טיילת שפת הים "נלך לשחק פליפרים?"

הם עברו את הכביש, נכנסו אל חדר מלא במכונות־משחקים וסגרו אחריהם את הדלת. היה חם בחדר, הג'ינג'י ואלי השמן עמדו ליד משחק של כדורגל־יד ומנשה עמד וצפה בהם. הוא אמר שהג'ינג'י ינצח. אבל הוא טעה כי אלי השמן ניצח. אחר כך הלכו לשתות קוניאק על הגג של סמי העארס. חוץ מסמי היו שם שתי בחורות, "לא שוות" לחש הגבוה לנמוך. "זונות" החזיר לו הנמוך, "סתם ישרא־ליות". סמי פתח בקבוק קוניאק תוצרת הארץ והתנצל. צחקו. סמי ניגש אל הפטיפון, שם תקליט של צביקה פיק. אחת הבחורות אמרה שכל החיים שלה זה מוסיקה אבל סמי אמר שהיא משקרת. הגבוה לחש לנמוך "צדקת, סתם זונות".

"עוד מעט יבוא הקיץ" אמר הגבוה לנמוך למחרת. הם הלכו אחרי איזו בחורה שעברה, היו לה פנים ארוכות, היא לבשה סוודר גדול מאד ועישנה סיגריה. "את אוהבת מוסיקה? שאל הנמוך, באנגלית שלו, הבחורה המשיכה ללכת. הנמוך הלך אחריה: "מוסיקה מותק, מוסיקה שבאה מהלב", הבחורה צחקה: "אני מדברת עברית" והמשיכה ללכת.

"סתם ישראלית" אמר הגבוה לנמוך כשחזר אליו. "תארתי לעצמי" אמר הנמוך, "בגלל זה לא הלכתי אחריה". "סתם מרמה" אמר הגבוה "אז למה דיברת אליה באנגלית?" "טוב, לא הייתי בטוח" השיב לו הנמוך, הוריד את כובעו ואמר שהבחורות של החורף זה לא סחורה. "אף פעם אי אפשר לדעת" אמר הגבוה. הנמוך שאל: "אתה זוכר את ההן משוודיה שעזבנו אותן באמצע הסרט" הגבוה צחק בקול רם והזכיר לנמוך את הקטנה הזו, יפנית או פיליפינית או משהו כזה, שבאה עם חברה שלה מסאן פרנסיסקו, "אתה זוכר איך הישארנו אותן במסעדה, הלכנו לבית שימוש ו..." הנמוך צחק עד שהיו לו ממש דמעות בעיניים. הוא אמר שזה הגיע להן, הגבוה הסכים. הוא אמר שהן לא היו נחמדות ושהן היו בתולות. "אני עם בתולות לא מתעסק בכלל" ציחקק הגבוה, הביט בנמוך, ולפתע כמו קפא: "תגיד אתה חושב שזה היה בסדר עם ההן משוודיה?" הנמוך אמר שהוא בטוח שזה היה בסדר. שהשוודיות סתם רצו לנצל אותם אבל לפני שסיים את המשפט אמר הגבוה בארשת נצחון: "אותנו לא ינצל אף אחד". הנמוך אמר שבעצם גם הם לא מנצלים אף אחד "בסך הכל אנחנו עושים טובה לכל הבחורות הבודדות האלה שבלעדינו היו סתם משתעממות". "כן אנחנו עוזרים להן" פסק הגבוה והניח את ידו על כתף הנמוך, בידידות אמר: "ככה החיים" ואחר כך הלכו לשתות ב"קפה של הערבי" וחשבו אולי ללכת לסרט.

ארץ ישראל היא ארץ חמה. מעט מאד חורף, אחרת היה הרבה יותר קשה. ואולי טוב שיש חורף כדי שאפשר יהיה לנוח ולהחליף כוח. הנמוך נוהג לומר לבנות: "אנחנו פה תמיד". "תמיד אפשר למצוא אותנו ליד חוף הים" היה אומר הגבוה. אלא שבחורף הבחורות לא באות. בחורף הבחורות היו קוראות ספרים, אולי, התיירות היו מחכות לקיץ, לפחות לאביב. בחורף הם שיחקו פליפרים ושתו קוניאק על הגג של סמי. לפעמים הלכו לקולנוע, ל"זמיר" או ל"דן" כי לשם היה אלי השמן מכניס אותם חינם, לפעמים שמעו מוסיקה בקפה של הערבי. פעם בשבוע היה שם ערב בוזוקי. בקיץ קנה "הערבי" כסאות נמוכים מאד מקש והביא רקדנית; לפעמים, כשלא היה להם משהו טוב יותר. לעשותו היו הולכים לשם. הגבוה אמר לנמוך שזה סתם שיעמום, בעצם מה שמשך אותם לשם היתה האפשרות שמנחם כהן יבוא ויביא להם אצבע או שתים במחיר חברי. אז היו הולכים לחדר של הנמוך ומנפסים כף כל הלילה.

הנמוך פחד תמיד ואמר: "פעם אחד עוד ירימו אותנו" אבל הגבוה הרגיעו. הוא אמר שאף אחד לא יתפוס אותם. הוא אמר שהמשטרה תופסת רק אם מלשינים לה, הוא לא חשב שמישהו ילשין עליהם. הוא אמר שאפשר לסמוך על כהן. אבל הנמוך דאג.

לפעמים עבדו יום, יומיים. אלי השמן היה מצלצל אליהם או משאיר להם הודעה בקפה והם היו עובדים, בדרך כלל בשמירה, לילה או שניים, פעם עבדו כמעט שבוע שלם בבית חרושת לעוגיות. זה היה בחורף. כי הרי החורף היא עונה מתה.

●

לבסוף בא הקיץ. בעצם קודם בא האביב. אבל האביב כה קצר פה. חוץ מזה עם האביב מגיעות הציפורים הראשונות, עם פנים לבנות, עם גוף לבן ומתמכרות לשמש.

בקיץ מחליף הנמוך את כובע הקורדרוי הכחול בכובע בד משובץ. אלי השמן אומר שלפי הכובע של הנמוך אפשר לפתוח את עונת הרחצה. הנמוך רואה בחורה בהירה שוכבת על מגבת ומשתזפת. הוא פונה אליה. הבחורה מתעלמת ממנו. הוא מחייך לעצמו. ככה זה בהתחלה. הוא יודע. אחר כך הוא לוקח את כף ידה ואומר: "בואי מותק, מה שאני רואה, איזו כף יד..." הבחורה שומטת במהירות את כף ידה ושואלת בהיסוס: "אתה באמת מבין בזה?" הוא לוקח את כף ידה, בעדינות, היא עדיין מהססת, אחר כך הוא אומר: "הרבה בעיות, אני רואה בעיות, כל יד מעניינת, מתח, מתוחה, מתוחה כל כך, תראי את האצבעות, סוגרת את עצמך ולא נותנת לאף אחד להיכנס פנימה. סגורה. לא כולם מבינים אותך, בעצם מעט מאד"... הבחורה מחייכת. הוא מתיישב על החול, היא שוכבת ועוצמת את עיניה. "שאמשיך?" שואל הנמוך.

אחר כך הם הולכים יחד והבחורה מחליפה את בגדיה בבית המלון. הם הולכים לחדרו של הנמוך. בדרך הם נתקלים בגבוה שצועק: "יפה זו שלך, עם שלי זה די קשה", הנמוך צוחק ואומר לבחורה: "הוא אמר שאת יפה" הבחורה מתחייכת, "יפה" הוא אומר, "אבל מה שאני יודע, שגם מסובכת". בדרך הם נכנסים לאיזו מסעדה לאכול, לא רחוק מהבית של הנמוך. הבחורה משלמת, הנמוך לוקח את יד ואומר: "יהיה בסדר מותק". הבחורה מאמינה לו ומשאיה טיפ למלצר.

הנמוך שוב מסתובב ליד חוף הים. אלי השמן פוגש בו ומספר שהגבוה ביקש למסור לו שיחכה לו אחר הצהרים בקפה של הערבי. "ההוא תפס אחת יפה, שגעון ווווווו" אומר אלי לנמוך שיורד במדרגות אל החוף. ניגש אל בחורה בלונדית שיושבת על כסא נוח, שקוראת ספר בשפה זרה. לא אנגלית. אולי צרפתית. הוא פונה אליה אבל הבחורה ממשיכה לקרוא. אחרי כמה דקות היא צועקת עליו בשפה שהוא לא מבין והוא אומר לה בעברית "תרגעי מותק, תרגעי" ומתרחק מהמקום. הוא ניגש אל בחורה אחרת, בבגד ים כחול, הבחורה שוכבת על החול בעיניים עצומות, אלי השמן והג'ינג'י מתבוננים בו מאחורי המעקה, הם רואים איך שהנמוך מדבר אל הבחורה, אחרי כמה דקות הבחורה מראה את כף ידה לנמוך שמסתכל בה בקפדנות. "איך הוא עושה את זה?" שואל אלי את הג'ינג'י ומצביע על הנמוך שהבחורה מן החול חייכה אליו, "הוא אפילו לא יפה, כמעט קרח, אם לא היה לו כובע אז בכלל..." ה־ג'ינג'י צוחק ושואל: "מה יש, מקנא?" אלי אומר שלא והנמוך והבחורה קמים מן החול. הבחורה לובשת את בגד החוף שלה והם עולים במדרגות.

בערב נפגשים הנמוך והגבוה בקפה של הערבי. הגבוה נרגש, הוא מספר בקול גבוה שהיום ביקר אצל ההורים שלו, "הרימו את אבא שלי", הוא אומר, "הכניסו לו כזה זין..." "איזה זין, מה? מי?"

הגבוה מספר שמהעיריה באו אל אבא שלו ושבחודש הבא יש לאבא שלו משפט כי הוא חייב כסף לעיריה. "מאיפה יקח אבא שלי כסף? הרי הוא לא עובד, בכלל מה הם רוצים ממנו, עוד יכניסו אותו". הנמוך אומר: "כן, העיריה, הממשלה, כולם זונות. לוקחים וגונבים ודופקים ת'שחורים". הגבוה סיפר שאבא שלו תפס קריזה שהוא חשב שאבא שלו יפוצץ ת'כל הבית. "לפוצץ אותם" אמר הגבוה "לפוצץ אותם". הנמוך אמר: "כולם זונות". אחר כך הגיע כהן. "הבאת משהו?" הם שואלים אותו, אבל כהן מספר שהכל יבש, המשטרה עשתה כמה מעצרים ואי אפשר להשיג אפילו פירור של חומר טוב. "תפסו את מיכאל הגבוה, עם המון חומר ומספרים שתפסו גם איזה דג שמן בירושלים, ועכשיו כולם משקשקים ביצים". הנמוך אומר שוב: "כולם זונות".

●

במשרד תיירות בקניגס האלה בדיסלדורף יושבות הלגה ומרים. שתיהן פקידות, האחת במשרד פרסום והשניה במש־רד ביטוח. יהודיות. הלגה מציעה שהן תסענה לספרד, אבל מרים אומרת שהיא היתה לפני שלוש שנים בספרד ויש שם כאלה נודניקים שרק נטפלים. לא כמו בלונדון, היא אומרת, שאם אומרים לא, אז לא, ואם כן, אז כן. בספרד יש כאלה שהולכים איתך קילומטרים ורק מנדנדים. הלגה מציעה את יוון. הן יושבות על ערימת פרוספקטים של ארצות עם שמש. הלגה אומרת שצריך כבר להחליט כי הן יושבות פה המון זמן, אבל מרים אומרת שהפקיד יחכה. היא אומרת שביוגוסלביה היא שמעה מחברה שלה יש דווקא בחורים נחמדים, אפילו כאלה שמזמינים אותך לשתות על חשבונם, ולפעמים אפילו יותר. יש לה חברה שהיתה שם לפני כמה חודשים וחזרה מאושרת. הן שואלות את הפקיד משהו, הפקיד מסביר להן, באריכות ובסבלנות. מסתבר שיוון היא הזולה ביותר. אבל הלגה לוחשת למרים שהיא מכירה מישהי שהיתה ביוון ולא פגשה אפילו אחד. הן ממשיכות לשבת על ערימת הפרוספקטים. הלגה אומרת שבישראל הם לפחות יהודים ומרים צוחקת. היא אומרת שזה לא מה שחשוב, היא אומרת ששמעה שבישראל הם לא כל כך נימוסיים, ולפעמים הם לוקחים כסף מהבחורה. אבל הלגה אומרת שאפשר לא לתת. הלגה מסבירה: לספרד לא כדאי לנסוע לא רק מפני שהם נודניקים איומים, אלא ששם קשה גם עם טרמפים, יש מעט כלי רכב וגם אלה לא תמיד עוצרים. ספרד יורדת מהפרק. אשר ליוון? יוון

זולה מאד, אבל מה יקרה אם ביוון לא יקרה כלום. הלגה אומרת שאם תסענה למיקנוס למשל, בטוח שאפשר יהיה לתפוס משהו, אבל מרים אומרת שהיא לא אוהבת מקומות קטנים. בסוף הן מחליטות לנסוע לישראל. הלגה אומרת שאביה ישמח.

●

כך זה נמשך. כל קיץ. כל הקיץ. בחורות שמדברות בשפות משונות עם חלומות מבקשות משהו. הנמוך אומר: "אנחנו באנו לעשות טוב לעולם. לבנות. אנחנו עוזרים להן" הגבוה מצחקק: "את זה תמכור להן, לא לי". אחר כך הם יורדים שוב אל החוף. ההתחלה כרגיל: בחורה ששוכבת על מגבת, או יושבת על כסא נוח, הפעם מגבת. הם ניגשים אליה. הנמוך מסמן לגבוה וההוא זז, ברוך השם החוף מלא תיירות בביקיני ובחורות לא חסר, לא צריך לריב בשביל בחורה. הנמוך מדבר אל הבחורה. הבחורה קוראת עתון. השפה: אנגלית. היא הופכת דף. יש לה אצבעות ארוכות, ארוכות, והיא נראית כמו מי שמצפצף על העולם. אחר כך הוא מס־תכל בה שוב וממשיך לדבר. היא מחייכת ושואלת "מה אתה רוצה", עם המון מבטא זר, אבל בעברית. "את מדברת עברית"? הוא שואל בהפתעה. שוכח את מה שרצה לומר. הבחורה מדברת עברית. שתיקה. התסריט לא הולך לפי התיכנון. מילא. הבחורה מסבירה: "למדתי עברית כי אבא שלי ציוני," היא צוחקת, "ציוני שיושב בטכסס, רצה שאדע עברית, אז לקחו לי מורה ולמדתי. מה הבעיות?" ממשיכה לקרוא בספר. הנמוך מתיישב על החול, בסמוך אליה.

אחר כך בקפה אמר לגבוה ולג'ינג'י — "ידעתי שלא הייתי צריך להתחיל איתה" — אבל כבר היה מאוחר. וחוץ מזה אני, כהרגלי, מקדימה את המאוחר. אז הסיפור הוא כזה — הבחורה המשיכה לדבר איתו, ענתה לו בעברית שלה, שאמנם היתה קצת משונה, אבל בהחלט מובנת, מה עוד שלו היה בוודאי קל יותר לדבר עברית.

היא אמרה ששמה ברנדה "אבל החברים שלי וההורים שלי קוראים לי ברנד". הוא אמר: "אז אנחנו נקרא לך ברנדי".

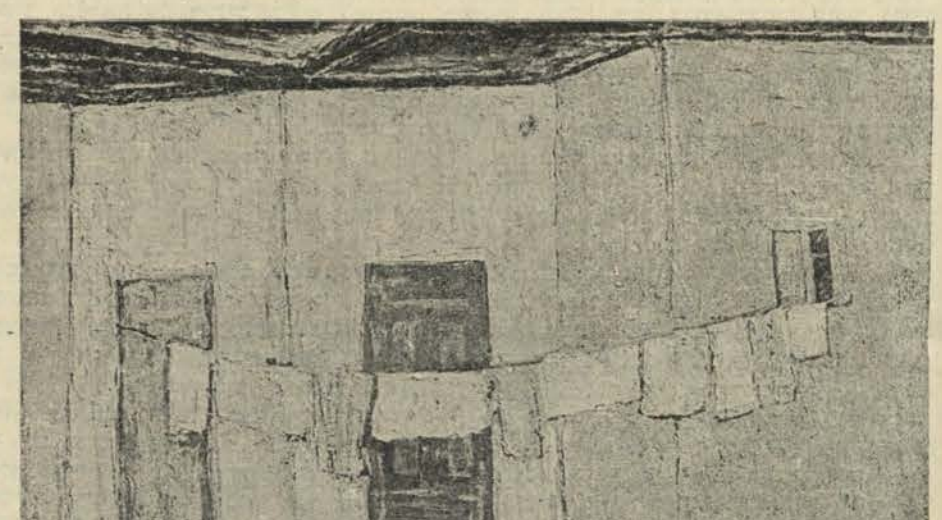

יהושע גרוסברד: חצר; אוסף משרד החינוך ותרבות.

מכאן התחילו העניינים להתגלגל באופן מוזר. מוזר הרבה יותר ממה שיכול היה הנמוך לתאר לעצמו אי פעם. הם הלכו למלון שלה. היא ביקשה אותו לעלות לחדרה. זה היה מלון מפואר, לא כמו של הבחורות האחרות. היא הזמינה בטלפון משקאות. הם שכבו יחד. הוא יכול היה לראות שלבחורה הזו גוף משגע וידיים ארוכות ורגליים ארוכות. הוא אמר: "אני אוהב אותך" כמו שאמר לסאלי, למירה, להלגה, לסוזאן, לכולן. אבל לברנדה אמר את זה קצת אחרת, כי אמר את זה בעברית, ובעברית, אתם יודעים הכל נשמע קצת אחרת. גם לו. ברנדה אמדה "מצויין, אז נוכל להתחתן". הוא אמר "רגע" וברנדה הרימה את שפורפרת הטלפון ובחיוך ביקשה מהמרכזנית לקשר אותה עם ארה"ב. הוא אמר לעצמו: "שאני ימות, אלהים אדירים איך אני אצא מזה" אפילו מהחלון אי אפשר לקפוץ, כי זו היתה הקומה החמישית. ובכלל לא התחשק לו בדיוק לשבור את הראש או משהו.

ברנדה ישבה על המיטה, כמו נסיכה, כמו מלכה הביטה בו וצחקה.

כשיצא מברנדה בדרך לקפה של הערבי פגש את אלי השמן "מה עושים עם אמריקאית גבוהה יפה ועשירה שרוצה להתחתן אתך?" שאל אותו ואלי ענה שמתחתנים איתה כמובן. אבל הנמוך ידע כבר מזמן שאלי השמן הוא אולי בחור נהדר, אבל לא מבין שום דבר בעניינים האלה. פשוט לא מבין כלום.

החוף היה מלא בחתיכות. אבל משום מה לא היה לו חשק לגשת אל מישהי מהן. פשוט לא היה לו חשק. היתה הג'ינ־ג'ית הזו מאוסטרליה שאתמול התחיל איתה, הפעם היתה עם חברה. צריך לבוא לשם עם הגבוה אמר לעצמו, אבל איפה לעזאזל הוא יכול למצוא אותו, אם היה מוצא אותו כבר היה מדבר איתו על דברים אחרים. פתאום הוא חשב שהוא באמת מוכרח לדבר עם הגבוה. כאילו זה באמת מה שיציל אותו. הרי זה לא יציל אותו. והוא ידע זאת, כנראה. הנמוך נכנס לפליפרים ושיחק עם אשר הקטן שבא לחופש מ"מסילה". אחר כך הלך לקפה של הערבי. ישב שם עם אתי. אתי שהיא זונה. הנמוך סיפר לה באריכות את כל הסיפור. שתה קפה וחיכה לגבוה. "יצאת מדעתך?" צחקה אתי, כמו משוגעת צחקה. הוא שאל אותה: "עישנת?" והיא אמרה: "אם אני לא מעשנת אני בכלל לא יכולה לצאת לעבודה". כיוון שחיכה לגבוה ישב ליד השולחן של אתי אבל היא אמרה לו שעכשיו היא בעבודה, ואם יבוא ההוא, שהנמוך ידע מי הוא, ויראה שהיא מדברת איתו בזמן העבודה, הוא ירביץ לה וגם לו מכות רצח. אז יותר כדאי שהוא יזיז ת'תחת שלו. אחר כך קמה ממקומה וניגשה קרוב מאד לנמוך, אמרה לו "ילד טוב, בחיי ילד טוב" ונתנה לו נשיקה על המצח. הנמוך אמר לאתי שמגיע לה יותר מאשר לשבת בקפה של הערבי ולחכות לכל מיני טינופות שיזיינו אותה. היא עשתה תנועת ביטול ביד ואמרה שהכל בין כה וכה חרה.

●

כשהגבוה שמע את הסיפור הוא צחק ואמר: "אז מה הבע־יות? פשוט אל תלך. שתבוא היא, שתחפש אותך." אבל הנמוך אמר שקודם כל היא תמצא אותו וחוץ מזה הוא לא יכול לא ללכת.

"מה פתאום לא יכול" אמר הגבוה, "וכל הבחורות שהשארת בבתי קולנוע, ובקפה, ועל הים, ואני לא יודע איפה, ופתאום לא יכול". אני חושבת שהוא אפילו התרגז אבל אני לא בטוחה.

"לא. אני פשוט לא יכול" אמר הנמוך.

"אז תתחתן איתה".

וזה מה שכמעט קרה. אבל לא כל כך מהר. הוא בא אליה בערב והיא צחקה ואמרה: "אז מה? באת?" הוא אמר: הרי הבטחתי שאבוא" והיא שאלה: "ומה עם כל הבחורות שהבטחת ולא באת?"

לעזאזל, חשב, היא הרבה יותר מדי חכמה. הוא אמר שבא אליה בערב כדי לומר שהוא בעצם לא כל כך בטוח שהוא רוצה להתחתן איתה. היא אמרה: "לא אמרתי שאתה רוצה. אמרתי שאני רוצה."

אבא של ברנדה הגיע ביום רביעי בערב במטוס מיוחד. ברנדה צחקה כל הזמן והנמוך נדמה היה לו שהיא צוחקת לו. ואולי זה היה קצת נכון. למה לה להתחתן איתי אם היא צוחקת ממני שאל את עצמו. לא מצא תשובה.

אבא של ברנדה היה גבר נאה מאד. ממש כוכב סרטים. עם שיער לבן, גבוה, וחיוך שמגלה שיניים לבנות וטונות של קסם אישי. הוא דיבר בעברית משונה עוד יותר מזו של ברנדה. הוא הסביר: "סבא של ברנדה רצה שהילדים שלו יתחתנו עם 'יידישע קינדארלאך'", "ילדים יהודיים" הסבירה ברנדה, "אז אני התחתנתי עם גויה שהתגיירה וגם אחותי התחתנה עם גוי שהיה גם קומוניסט, אז קיוויתי תמיד שלפחות ברנדה תעשה לי נחת. והנה זה מה שקרה".

אבא של ברנדה צחק. ברנדה קרצה לו והנמוך נדהם לראות איך שברנדה קורצת לאבא שלה. הוא ניסה לחשוב על עצמו קורץ לאבא שלו. אבל היה לו קשה אפילו לחשוב על זה.

אם נחזור לרגע לברנדה, אז ברנדה כבר אכלה דגים יותר שמנים מהנמוך. למשל הצייר ההוא בניו יורק, כשגרה שם ולמדה אמנות. איך שהיא שיגעה אותו. הוא, שהצהיר בפגישה הראשונה שלהם שהוא לא יתחתן במאה שנה הקרובות, הציע לה נישואין אחרי כמה חודשים כמו ילד טוב. אבל קודם כל הוא פשוט לא כל כך מצא חן בעיניה. היו לו כפות ידיים מלוכלכות תמיד והוא שיעמם אותה עד מוות בנאומים הארוכים שלו על המהפיכה באמנות ועל אמנות מגוייסת. וחוץ מזה הוא לא היה יהודי. האמת היתה שברנדה אהבה רק גבר אחד. את אבא שלה. אבל מה לעשות ואבא שלה היה פשוט נשוי, ובמקרה גם היה נשוי לאמא שלה. בהתחלה הלכה ברנדה עם כל מיני בחורים שהיו כאילו דומים לאבא שלה. אבל רק כאילו, ורק דומים. כי ברנדה ראתה, ואפילו די מהר, שהם לא מגיעים לקרסוליו. ואז כבר לא היה איכפת לה כלום. היא ביזבזה כסף כמו משוגעת, פשוט מפני שנהנתה מזה. התחילה ללמוד המון פעמים בכל מיני אוניברסיטאות בכל מיני חוגים. למדה פה שנה ושם שנה. אחר כך נמאס לה והיא החליטה שדי לה במה שלמדה. לפחות לעת עתה. מה למדה? מה לא למדה? ביולוגיה באוניברסיטת מישיגן ופילוסופיה בבוסטון, אמנות בניו־יורק ונדמה לי שהתחילה גם ללמוד פסיכולוגיה בסטנפורד, אבל אני לא בטוחה. היה לה רק סיפור אחד שהיה שונה מכל האחרים. עם תום, הכושי. אבל תום פשוט לא שם עליה. הוא המעלם מזה שהיתה יפה ואינטליגנטית ועשירה, הוא אמר שהוא לא הולך עם לבנות. פעם אחת שכבו יחד כי תום אמר שמצווה לזיין לבנות, ואחר כך עזב אותה. כמה שלא ביקשה ממנו, מה שלא אמרה לו, איך שלא השפילה את עצמה, לעזאזל, ושום דבר לא קרה. פשוט לא היה איכפת לו. הוא אמר לה: מותק, תשכחי אותי. אבל זה לקח לה די הרבה זמן לעשות את זה. זה היה כבר לפני ארבע שנים לפחות. זה היה במישיגן, אחר כך נסעה לניו־יורק, רק לא לראותו. מאז היא מצפצפת על העולם, וזה הולך לה די בקלות, חוץ מאשר על אבא שלה, אני מתכוונת.

באחד הערבים הנמוך בא לבית המלון, בערב, כרגיל, אבל בבית המלון אמרו לו שברנדה ואביה, כלומר שהגברת וה־אדון קרימן נסעו. הם השאירו לו מכתב. הוא פותח מעטפה ומוצא בה פתק כתוב אנגלית. הוא רץ עם הפתק לבחורה שעובדת בבית הקפה של הערבי נדמה לו שהיא יודעת אנגלית. הבחורה קוראת את הפתק וצוחקת. "תגידי מה כתוב שם, מהר" הנמוך מתרגז, מה עוד שכולם יושבים מסביב לשולחן ומסתכלים בו. "היא אומרת שסבא שלה מת" אומרת הבחורה "היא אומרת שהיא חוזרת לטכסס כי סבא שלה מת וכותבת שאם תבוא פעם לטכסס תקפוץ לביקור". "היא השאירה כתובת?" שואל הנמוך. הבחורה מסתכלת משני צידי המעטפה ומשני צידי הנייר ועונה בשלילה. הגבוה צוחק ואומר שזה הגיע לו כי רצה להתחתן. הנמוך תופס את עצמו ואומר: "מה פתאום להתחתן? מה אני משוגע שאני יתחתן". הוא מבקש מהבחורה שתביא לו כוסית קוניאק, ואחרי רגע קורא לה שוב ומזמין בקבוק לכל החבר'ה, שישתו. הוא אומר "לחיי החופש". כולם צוחקים והגבוה לוחש לו "הפסדת בכבוד".

בבוקר ירדו לים. חזרו משם בידיים ריקות. כיוון שכך הלכו לקפה של הערבי. הנמוך אמר: "איזה ים יפה" והגבוה צחק "עוד מעט תכתוב שירים". אבל הים היה באמת יפה, כי עוד לא היתה חשכה. גם אור כבר לא היה. גם הגבוה יכול היה לראות שהים יפה. כל אחד יכול לראות. רק שמתביי־שים. הגבוה אומר לנמוך "אתה כמו משורר". הנמוך שותק. הוא דווקא היה רוצה לומר משהו, אבל הוא מעדיף לשתוק. מה יגיד לגבוה? אבל הים היה באמת יפה. יפה יותר מה־פעמים שהיה לוקח את התיירות אל שפת הים והיה אומר להן איזה ים יפה. ההן היו מתרגשות. אחר כך היה נושק להן והים היה יפה. יפה יותר מירושלים עם הקור, ועם הזונות הירושלמיות שהתעריף שלהן יותר גבוה מאלה של תל־אביב, ועם הבחורות הירושלמיות שאין להן חוש הומור.

עוד מעט יגיעו לקפה. כמעט שש. אין תיירות על חוף הים. בבוקר תפסו שתיים די נחמדות אבל הן פשוט נעלמו באחת השעות. הנמוך רוצה לומר שוב שהים יפה אבל בולע את הדברים. איזה ים יפה הוא חושב לעצמו. אחר כך מחליט להמשיך ולשתוק. כי הוא חושב שלא כדאי לאבד חברים בגלל מה שאומרים. אפילו לא בגלל מה שעושים. זברנדה מטכסס שאיבד אותה. הוא מחייך לעצמו. האם היה מתחתן עם ברנדה? הוא עונה לא. בוודאי שלא. אבל אחרי רגע הוא מודה, בינו לבין עצמו, שכנראה שכן. מה בעצם רצתה ברנדה ממנו? הוא מודה, שוב בינו לבין עצמו, שאיננו מבין כל כך. מה היא רצתה? ברנדה. הוא שב ונזכר בה. בחורה מוזרה הוא חושב, אפילו את הכתובת שלה לא השאירה. בעצם לא השאירה כלום חוץ מפתק על זה שסבא שלה מת. ואולי לא היה לה סבא. ואולי הוא לא מת. ואולי מת מזמן. ואבא שלה שבא פתאום מארצות הברית. הכל נראה לו משונה.

כשהם מגיעים לקפה של הערבי הם מתיישבים סביב שולחן הפונה אל הים. הבחורה, המלצרית ניגשת. הם שואלים לשלומה והיא אומרת: "ככה ככה, אבל הים כל כך יפה שממש שוכחים את כל הצרות" "מה קרה היום, כולם נעשו משוררים?" שואל הגבוה וצוחק ומזמין להם בירה. הנמוך שותק.

אבל למחרת בבוקר באו לבית של הגבוה עם פקודת מעצר. ארבעים ושמונה שעות הוא ישב במעצר. חקרו אותו. הסתבר שתפסו את כהן עם חומר. איכשהו הם הגיעו אליו. הוא נחקר שעות על שעות במשטרה. הנמוך דאג. גם לגבוה וגם לעצמו. הוא אפילו לא התחיל עם בחורות באותם ימים. שתה בירה וקוניאק בקפה של הערבי ואמר שתמיד ידע שבסוף יתפסו אותם.

אחרי יומיים כשהוא רואה פתאום את הגבוה בקפה של ה־ערבי הוא לא יודע מה לעשות מרוב שמחה. הגבוה אומר שיצא מזה רק שהוא חושב שדפקו את כהן: "הרימו אותו על טיל, אני לא חושב שהוא יצא מזה ככה". כיוון שכבר ערב ואין תיירות על החוף הם מחליטים ללכת לסרט. ל"זמיר". האולם כמעט מלא. בחורה מתפשטת. הנמוך אומר איזו חתיכה והגבוה אומר שזה לא סחורה. אחר כך הם רואים שהבחורה מתפשטת והבחור מסביר לה משהו. אחר כך הבחורה הזו שוכבת עם בחור אחר שמסביר לה דברים דומים. "זאת אוכלת" צועק מישהו בשורה הראשונה וצחוק נשמע באולם. אחר כך הבחורה ההיא שוכבת עם עוד בחור שגם כן מסביר לה דברים ומישהו אחר צועק: "זאת לא אוכלת זאת זוללת". הקהל מתפוצץ מצחוק.

וכשהם יוצאים מן האולם הם הולכים שוב לכיוון הים. הם לא רוצים ללכת לישון. בייחוד לא הגבוה שהיה יומיים בתנאים לא הכי הכי. הם הולכים לאיזה בית מלון שאפשר לתפוס שם תיירות. גם בלילה. ובאמת מול בית המלון יושבות שתיים. תיירות. או לפחות נראות כמו תיירות. הם פונים אליהן. אחרי שיחה קצרה מסתבר שהבחורות ממקום מוזר. לוכסמבורג. אף פעם לא היו להן בחורות מלוכסמבורג.

22 ←

הציידים

21 ←

הם לוקחים את הבחורות לשתות בירה. על חשבונן כמובן. בינתיים הם מסכמים ביניהם מי יקח את מי וכשהם יוצאים מבית הקפה מתחילים לשוחח עם הבחורות, ולפני שמישהי מהן מבינה מה קורה בדיוק הם נעלמים כל אחד בכיוון אחר, ואחת מוצאת את עצמה עם הגבוה והשניה עם הנמוך. הגבוה והנמוך מקסימים אותן. אני מתכוונת לומר שהם עושים כמיטב יכולתם. ולילה. וים. ובכלל מה עוד צריך. הגבוה והבחורה שלו רואים את שמשון המשוגע. הגבוה צועק לשמשון "מה שלומך"? שמשון אומר: "אלהים דיבר אתי ואמר שלא ירד גשם". הבחורה לא מבינה. הגבוה מתרגם. שמשון ניגש אל הגבוה ואומר שכולם מטורפים. "רק אני ואלהים בסדר. ולא ירד גשם כי לא מגיע לכם". הגבוה מחייך: "כן. כן". "אתה לא מאמין" אומר שמשון "אז שק לי בתחת. רק תדע שאלהים דיבר אתי. הכל אמת". שמשון מתרחק וצורח . צורח משהו שהגבוה לא מבין. הבחורה נראית די מבוהלת. הוא מחבק אותה. הוא חושב ששמשון בטח שתה. אלהים ידע מאיפה יש לו כסף לשתות. בטח מאלהים, כי הרי הם חברים. הוא מחייך לעצמו. חושב שזו היתה בדיחה לא רעה ורק חבל שאף אחד מהחבר'ה לא שמע. אחר כך הוא חוזר להתעסק עם הבחורה.

חם מאד בחוץ. הבחורה מקפלת את שרוולי חולצתה. הוא מציע לה להסיר את החולצה. הבחורה מחייכת חיוך נבוך. אחר כך הם יורדים אל חוף הים והוא חושב שהלילה רק התחיל, וכמה טוב להיות בחוץ ולא בפנים. הם בחוף.

הוא נוגע בבחורה. היא שואלת: "אתה אוהב אותי?" "בטח מותק", הוא עונה לה ועוזר לה להסיר את חולצתה. בחושך הגמור הזה, בחום הגמור הזה, בים הזה, בקיץ הזה, ואפשר אולי לחשוב שהוא באמת אוהב אותה או משהו כזה. אפשר לחשוב.

הוא שומע את שמשון המשוגע מרחוק מסביר משהו על הפוליטיקה של רוסיה ועל הקומוניזם ועל אלהים ועל הגשם. הוא לא מבין בדיוק מה מסביר שמשון אבל האופן שבו הוא מדבר משעשע אותו. הוא משתדל להתרכז במה שהוא עושה. לבחורה אין נסיון גדול. את זה הוא רואה ישר בהתחלה. טוב מה כבר אפשר לצפות מלוכסמבורגית. אף פעם לא היה עם לוכסמבורגית. אבל מסתבר שלוכסמבורגית אינה שונה מכל הבחורות האחרות שהכיר. הוא שומע את שמשון צורח. אופנוע עובר ברעש מחריד. הבחורה נוגעת בו בבהלה והוא חושב איך לברוח מכאן עוד לפני שכל העניין נסתיים. הבחורה לא הלכה. הוא ביקש ממנה שתלך. הוא צעק. הבחורה הלכה. ואלי סוויסה המכונה הגבוה ישב על חול ובכה ●

אמנות בצל אוניפורמיות חדשניות

17 ←

עפרת את תופעות האוונגרד ומעמתו עם מונח האמנות בהקשריו ההיסטוריים. אמנים הרוצים להימלט מהתאבנות ומשיעבוד יצירתם לאוניפורמיות כל שהיא, רצוי שיאמצו לעצמם את מרבית מסקנותיו ובעיקר את הדברים הבאים: "מעבר לוויכוחים אסתיטיים אני מניח שנסכים כולנו ליחס למושג האמנות את איכות היצירתיות — המקוריות המת־מדת, ההבעה האישית הפורצת מוסכמות, והייחודיות." (שם עמ' 10)

"עתיקותו ומרכזיותו של המונח "אמנות" גם מביאה לכך, שלמרות השוני בהגדרות, תקופות ארוכות למדי חברות רבות למדי הצליחו לאמץ תיאוריה פילוסופית מסויימת של המושג וכך הגיעו לקומוניקציה אמיתית ופוריה בעזרת קומוניקציה ברורה." (שם עמ' 11).

סכנת היצור ההמוני

הדוגמאות שהצבענו עליהן נועדו לעורר את הרצון והחובה לבחון מדי פעם נסיונות חדשניים באמנות שמתמסדים מהר, כדי להבטיח חיותה המתמדת של היצירה האינדיבידואלית ולמנוע ביטולו של האמן־היחיד ע"י קבוצות הנוטות להסתגר באוניפורמות אמנותיות ולהופכן לאופנות מחייבות.

יש איפוא לחפש דרכים אינדיווידואליות לחידושו המתמיד של מושג האמנות במובנו ההיסטורי ואין דבר זה סותר אפשרויות ליוזמות אמנותיות אוונגרדיות ומודרניות הרלוונטיות לזמננו.

יותר מבכל זמן אחר, עלול האמן היחיד למצוא את עצמו שבוי במעגלי הטכנולוגיה התעשייתית ולהיות משולב בסדרות חסרות ייחוד של ייצור המוני, היפה לקרתנות החדשה כמו גם למימסד האמנותי האינטלקטואלי — אותו אחזו זעום הנערץ כל כך על עמי שביט (מולטיוויזציה 11.10.77). כניעתו של האמן לקונצפטים מגובשים, לפיתויי "מקום בצמרת" ולאידיאולוגיות אמנותיות מיליטנטיות, בונה תשתית רוחנית ומעוותת את מושג האמנות ומונעת מכשרונות טובים באמת, לצאת מן הכוח על הפועל ●